

Från dygd till förnuft — och tillbaka?

Reflexioner med anledning av temat Europa

Detta är ett temanummer om dryckesvanor och alkoholpolitik, sedda ur ett vidare europeiskt perspektiv. Väl medvetna om att det i dag minsann inte är speciellt originellt med "Europa" som tema, anser vi det ändå viktigt att pejla alkoholsituationen inom ett antal europeiska länder (inklusive det forna östblocket), eftersom det just nu sker stora förändringar med betydande återverkningar på det alkoholpolitiska området.

Bidragen i detta nummer ger ett gott tvärsnitt av den europeiska alkoholarenan. Det har sagts många gånger tidigare, och bekräftas tydligt även nu: dryckesmönstren i Europa visar påtagliga tendenser till likriktning (eller, som det något missvisande brukar heta: harmonisering). Också om det kommit en del sand i det alleuropeiska maskineriet — åtminstone om man därmed avser en renodlad federation — visar statistiken att invånarna från Spanien och Portugal i söder till Sverige och Finland i norr kommit lagstiftarna till mötes genom att övergå till alltmer likartade dryckesvanor, både när det gäller vad man dricker, hur ofta man dricker och hur mycket man dricker.

Såhär från Norden sett har vi ofta utgått ifrån att det framför allt är vi nordbor som förändras i samband med integrationen — också när det gäller alkoholvanorna. Liksom på många andra områden visar det sig emellertid att förändringen i lika hög grad går i andra riktningen. Inte nog med att man i Syd- och Mellaneuropa börjat dricka som vi — man visar också ett allt större intresse för den typ av alkoholpolitiska lösningar vi i Norden gör vårt bästa för att skrota ner!

Att i egenskap av redaktör ha umgåtts med texterna i detta nummer har gett mig anledning till många intressanta reflexioner. Jag skall här nöja mig med att lyfta fram en som kanske inte är den mest uppenbara, men som antagligen i framtiden kommer att bli allt viktigare: de moraliska och religiösa föreställningarnas roll som grund för beslut i alkoholfrågor, både på det individuella och det nationella/europeiska planet.

Jag tycker nämligen att man i åtminstone några av bidragen i sättet att argumentera ser intressanta skillnader mellan det katolska (Syd)Europa och det protestantiska (Nord)Europa. I det förra lever ännu *dygden* kvar, både som fenomen och förklaring; man är måttlig för att dygden påbjuder det. I den protestantiska och förnuftsfixerade kulturen är man måttlig för att det

är *förnuftigt*. En katolik (om man förenklar det) avhåller sig från det andra (eller tredje) glaset för att Gud och Jungfru Maria rekommenderar det — en protestant för att forskaren och farbror doktorn gör det.

En aspekt av den europeiska konvergensen är att också den protestantiska och den katolska kulturen närmar sig varandra — och då menar jag inte i ekumeniskt avseende, utan i mera sekulariserade sammanhang, dvs. ifråga om sådant som gäller vårt dagliga liv. Då är det — antar vi åtminstone — framför allt i riktning från dygd till förnuft som utvecklingen går, i enlighet med en allmän moderniseringstendens; katolicismen framstår ju som den mera "gammaldags" av de två, medan protestantismen i hög grad är en religion anpassad till det moderna samhället.

Det är emellertid kanske alltför tidigt att helt utdöma de katolskt inspirerade dygderna som fenomen och förklaringsgrund. Mycket talar för att den för protestantiska samhällen så typiska förnuftsfixeringen börjar slå tillbaka. Dels ser vi tecken på en "förnuftsmättnad", dvs. att folk reagerar på förnuftsfixeringen med ett slags "religiös regression". De allt hätskare utfallen mot abortklinikerna i USA är säkerligen endast förbud om betydligt hårdare bandage i framtiden. Dels har vi kanske nått en gräns för hur långt man kan motivera olika åtgärder med att "forskningen påvisat" detta. Ju mer det forskas, och ju större ekonomiska intressen som är inblandade, desto fler helt motstridiga, och ändå vetenskapligt vattentäta, resultat kommer att presenteras.

I denna situation upphör forskningen, och förnuftet, att fungera som yttersta argument. I själva verket är vi redan där. Allt fler forskare inser till sin förfäran att de själva agerar enbart som spelknappar för olika ekonomiska o.a. intressen både på marknaden och i offentligheten.

En intressant — och något oroväckande — konsekvens av protestantens förnuftsfixering är ju att han eller (och allt oftare) hon är helt försvarslös den dag förnuftet, dvs. forskaren/läkaren, säger att drickandet inte är så farligt, eller rentav hälsosamt — vilket ju är precis det man gör i dag. Och inte bara drickandet; i takt med frihandelns utbredning ökar också kraven på en liberalisering av narkotikahandeln.

Och vips hittar vi också vetenskapligt grundade argument för att alkohol (och snart även narkotika?) åtminstone i måttliga mängder är hälsosamt — om inte annat så genom att köpa forskare, vilket skandalen kring den engelska s.k. Portman-gruppen under den senaste tiden visat (därom mera i nästa nummer av NAT). Om farbror doktorn, eller forskaren, säger att vi skall dricka två glas vin om dagen för att må bättre — ja, då har vi inga spärrar kvar, sedan dygden som begrepp lämnats därhän.

Det är inte utan att man som sociolog drar sig till minnes Émile Durkheims klassiska analys av självmordet. En av hans centrala, om också kontroversiella, teser var ju att det sammanhållande, moraliskt betingade kittet i den katolska kulturen verkar förebyggande på självmordsfrekvensen. Kanske vi därav också kan dra några slutsatser om skillnaderna i sättet att förhålla sig till alkoholen?

Dags alltså att gräva fram dygderna ur den vrå för gammaldags bråte dit vi förpassat dem? Det faktum att strängare moraliska och religiösa föreställningar också i Norden är på tydlig frammarsch är kanske ett varsel om detta?